

Melegh Attila

Kirekesztések és rasszista interakciók a kelet/nyugat lejtőn

Absztrakt: A zámolyi romák története a Kelet–Nyugat hierarchiával összefüggő kirekesztések számos típusát fölfedi: a romák kirekesztését a magyar társadalomban; a magyar kormány liberálisokkal szembeni kirekesztését, a liberálisok nyugatcentrikusságát, orientalizmusát saját társadalmukkal szemben, a brit titkosszolgálatok oroszokat, zsidókat, kelet-európai romákat és általában a „Keletről” jövőket érintő kirekesztését; valamint a francia baloldal kelet-európaiakat érintő kirekesztését. A hínár apró elemei, levelei pedig csak a Kelet–Nyugat lejtő diszkurzív hálójában állnak össze jelentéssel bíró egésszé. Ez a diszkurzív keretrendszer újra és újra a biopolitikai rasszizmust hívja életre, és éppen ezért nem lehet elválasztani a kelet-európai különbözőség kérdéskörétől. Olyan komplex hálóról, egyfajta episztemológiai mocsárról van szó, amely mindent és mindenkit elnyel. Ez az írás ezt az összefüggésrendszert mutatja meg a diszkurzív pozíciók együttes elemzése révén.

Kulcsszavak: Kelet–Nyugat lejtő, rasszizmus, nacionalizmus, globális hierarchiák, diskurzus

„Keleti” hínár?

2001 augusztusában egy okos és befolyásos liberális politikus, Szent-Iványi István rövid cikket publikált „Jogodban áll gyűlölni” címmel. Írásában szenvedélyesen érvelt amellett, hogy a mai Magyarországon a romákat, a zsidókat, a melegeket és a többi „kisebbségi” csoportot szabadon lehet gyűlölni, a közélet valódi ellenőrzése nélkül. Természetesen a szerző felteszi a kérdést: miért? – amire a következőképpen válaszol:

A minap az egyik világlap budapesti tudósítója azt kérdezte tőlem: mivel magyarázom, hogy miközben Magyarország karnyújtásnyi közelségbe került az uniós tagsághoz, addig az ország közléte egyre távolodik Európától, egyre kevésbé európai. Valamit mondtam rá, de válaszolni igazából nem tudtam. A kérdés azóta sem hagy nyugodni. Ma úgy tűnik, hogy a szemünk láttára foszlik szerte a rendszerváltás nagy ígérete és reménye, az ország gyors felzárkózása és európai beilleszkedése. A komország még mindig imbolyog Kelet és Nyugat között. A korrupció, az idegengyűlölet, a rasszizmus keleti hínárja nehezen enged el minket (Szent-Iványi 2001: 10).

E bekezdés tartalmazza a Kelet–Nyugat-lejtő diskurzusának összes elemét. Jelen van a „Kelet” és a „Nyugat” – a korrupció-, rasszizmus- és idegengyűlölet-mentes „Nyugat” – és a két pólus között ingázó Magyarország. Ám ezenfelül a szöveg egy olyan jellegzetes „elméleten” alapszik, amely azt hivatott magyarázni, miért terjed a rasszizmus Magyarországon. Ezen „elmélet” szerint a rasszizmus az „Európán kívüliség” és a „keletiség” jele, ezeket a jellemvonásokat pedig magunk mögött kell hagynunk ahhoz, hogy csatlakozhassunk a „Nyugathoz”. Szent-Iványi mindezt világossá teszi azzal, hogy idézi a külföldi (valószínűleg nyugat-európai) újságíró „naiv” kérdését. A szerző az EU-tagságot és az európaiságot összeférhetetlennek tartja a rasszizmussal, és csodálkozik, hogy ez az összekapcsolódás miért lehetséges Magyarország esetében. Ez a „naiv” kérdés sugalmazó, hiszen a válasz, amelyet mind az újságíró, mind a szerző előrevetít, a Magyarországon látszólag túlsúlyban lévő „nem nyugati” elemekre mutat.

De vajon tényleg ez a helyzet? Feltalált-e az Európai Unió valamilyen társadalmi mechanizmust a rasszizmus ellen? Vagy, pontosabban fogalmazva, gyengíti-e az európai integráció folyamata, a „Kelet” felől a „Nyugat” felé történő elmozdulás a rasszizmust? Elemzésünk szerint éppen ellenkező előjelű folyamatok zajlanak és, úgy tűnik, részben közvetlen, részben közvetett összefüggések mentén az „európaizálódás” és a rasszizmus között pozitív a kapcsolat. Így tehát az újságíró jól fogalmazta meg kérdését, ám ahelyett, hogy rögtön orientalizálnánk Magyarországot, szembe kell néznünk azzal a lehetőséggel, hogy a rasszizmus erősödése közvetlen módon köthető az ország geokulturális mozgásához.

*

A kelet-nyugati hínár¹

Néhány évvel ezelőtt a zámolyi helyi önkormányzat roma családokat lakoltatott ki az otthonaikból az épületek állítólagos életveszélyes állapotára hivatkozva, majd az érintett családokat egy közösségi házba költöztették. A település az ország külföldi befektetők által kedvelt területén fekszik. Egy évvel később a helyi polgármester nyomására újra költözniük kellett, majd ezt követően közvetlen segítségért folyamodtak, hogy új házakat építhessenek. Mivel semmilyen kielégítő megoldást nem sikerült találni a helyzetre, időközben a településsel kapcsolatos események helyi, majd országos mértékű felháborodást váltottak ki, és a történet végül fizikai erőszakba torkollott: meggyilkoltak egy fiatal embert, aki korábban roma családokat fenyegetett. 2000 júliusában egy Krasznai nevű roma származású aktivista vezetésével néhányan az érintett roma családok közül Franciaországba utaztak, ahol a folyamatos zaklatásra és a magyar hatóságok által biztosított védelem hiányára hivatkozva politikai menedékjogot kérmeztek. Krasznai elhatározta, hogy „felhívja a figyelmet Európában arra, hogy mi folyik Magyarországon” (Krasznai 2000: 6).

Nem sokkal a Francia Bevándorlás- és Menekültügyi Hivatal döntése után (OFPRA, 2001. március 8.), 2001. február 23-án a jólismert brit biztonságpolitikai folyóirat, a *Jane's Intelligence Digest* cikket közölt az „Az új orosz offenzíváról” [On the New Russian Offensive], mely azt állította, hogy az oroszok Vlagyimir Putyin elnöksége alatt megpróbáltak beavatkozni a hamarosan az EU-hoz csatlakozó új tagállamokat érintő ügyekbe. Egyéb vádak mellett a folyóirat a következőket fogalmazta meg:

És ha a törvénytelen ipari befolyásolás alkalmazása vagy a tiltott lehallgató eszközök telepítése nem volna elég, megbízható hírszerzési források alapján megállapíthatjuk, hogy a hágai és zámolyi magyarországi romákkal kapcsolatos eseményeket is orosz ügynökök tevékenysége idézte elő. A zámolyi cigány közösség tagjait, úgy tűnik, arra bátorították, hogy EU-s szervek előtt zaklatásról és emberi jogaik megsértéséről tanúskodjanak, sőt még arra is rávették őket, hogy politikai menedékjogot kérjenek, végső soron azért, hogy Magyarországot sokkal rosszabb fényben tüntessék fel, mint amilyen valójában, és tették mindezt éppen az ország szempontjából kritikus fontossággal bíró csatlakozási tárgyalások idején. Ez minden bizonnyal a Moszkva által alkalmazott legártalmasabb módszer, melyet először az akkoriban belépés előtt álló Cseh Köztársaság, majd később Magyarország estében is alkalmaztak (Jane's Intelligence Digest 2001a).

A fenti szöveg háttérben meghúzódó okok természetesen első ránézésre nem láthatók, de bizonyos körülmények azért így is világosan kirajzolódnak. Ahogy a Cseh Köztársaság miniszterelnök-helyettesétől, Pavel Rychetskytől megtudhatjuk, 2000-ben Jack Straw, Nagy-Britannia belügyminisztere felszólította a cseh hatóságokat, hogy tárják fel „a tömeges exodus mögött álló erőket” (Népszabadság 2001a). Tehát a brit kormány és feltehetően a titkosszolgálatok tudatosan igyekeztek megtalálni azokat a személyeket, akik elszegényedett cseh romákat akartak Nagy-Britanniába költöztetni. Minden valószínűség szerint ezt a nyomozást Magyarországra is kiterjesztették, amikor a szóban forgó csoport Franciaországba utazott. A cikk közlésének időzítése akár teljesen véletlen is lehet, de az is lehetséges, hogy egyszerűen

1 A fordítás alapján szolgáló eredeti két könyvfjezet: Melegh, Attila (2006): "Eastern" Seaweed és The Seaweed. In uó: *On the East-West Slope: Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Eastern Europe*. Budapest és New York: Central European University Press, 49–50, 90–97.

Az írásban tárgyalt eset magyar nyelvű elemzése először a *Népszabadság*ban, majd a *Replikában* jelent meg (Melegh 2001a, 2001b). Azóta Böröcz József is publikált egy átfogó elemzést a magyar értelmiségiek által a francia kormánynak írt nyílt levélről (Böröcz 2005).

csak ennyi idő kellett a nyomozás befejezéséhez. Van azonban a tényeknek egy lehetséges alternatív olvasata is, amely szerint a publikált újságcikk valójában a francia hatóságoknak szánt figyelmeztetés volt, hogy ne biztosítsanak politikai menedékjogot az orosz titkosszolgálat befolyása alatt álló egyéneknek. Egy későbbi cikk pontosan ezt állította, az eseményeket az orosz-izraeli-francia kommunista forgatókönyv értelmezési keretrendszerében tálalva:

Ami érdekes azonban, az az, hogy Párizsban és Strasbourgban a zámolyi romák politikai támogatója a Francia Kommunista Párt volt, amely hiteles katonai hírszerzési hatóságok szerint a múltban szoros kapcsolatokat ápolta a KGB-vel. Ehhez hozzátartozik az az információ is, hogy úgy tűnik, a zámolyi csoportot izraeli forrásokból támogatták anyagilag, Izrael pedig a mostanság beáramló orosz emigránsokkal párhuzamosan köztudomásúlag komolyan érintett külföldi hírszerzési tevékenységben. És ezzel a történet új irányt vesz (*Jane's Intelligence Digest* 2001b).

A főnti cikk – kiegészítő megjegyzésekkel – a kormányközeli *Magyar Nemzet*-ben is megjelent 2001. március 3-án. A cikket másnap egy állami hírcsatornán Demeter Ervin nemzetbiztonsági miniszter kommentálta. Demeter közvetve a *JID* által megfogalmazott állításokkal értett egyet, amit később magyar és nemzetközi sajtóorgánumok egyaránt széles körben tárgyaltak. Egy héttel később úgy tűnt, a *JID* meglepődött az érdeklődéstől, amelyet kiváltott.

Az *Intelligence Digest* missziója az 1938-as alapításunk óta a biztonságpolitikával és hírszerzéssel kapcsolatos főbb események kutatása és felderítése volt. Számos cikkünk keltette fel nemzetközi sajtó és kormányok figyelmét, jöhetnek cikkeink csak ritkán váltanak ki olyan heves reakciókat egy nemzetállam részéről, mint amit Magyarország kapcsán tapasztaltunk (*Jane's Intelligence Digest* 2001c).

Ez a történet tökéletesen megmutatja, hogyan illeszkedik a rasszizmus a Kelet–Nyugat-lejtőn való helyezkedések logikájába, értékes betekintést nyújtva abba, hogy a népesedéssel kapcsolatos diskurzusok hogyan ágyazódnak be a Kelet–Nyugat-diskurzusokba. Vegyük először szemügyre a „nyugati oldal” médiabotrányban betöltött aktív szerepét. „Nyugati” perspektívából szemlélve a médiabotrány legvalószínűbb értelmezése az, hogy a brit hírszerzéssel kapcsolatos folyóirat, a *JID*, az illetékes francia hatóságok befolyásolására tett kísérletet azzal, hogy implicit módon úgy érvelt, a magyarországi roma családok esete nem menekültügyi kérdés, hanem egy külföldről vezérelt, francia kommunistákkal is összefüggésbe hozható titkosszolgálati művelet eredménye. E figyelmeztetés azért született, mert a 20. század végén közép- és kelet-európai országok roma családjai nagyobb számban folyamodtak menekültstátuszért pl. Nagy-Britanniában. A brit hatóságok pedig félték, hogy a menekültstátusz megadásával precedenst teremtenek, és így Nagy-Britannia nem ellenőrizhette volna, hogy kiknek ad menekültstátuszt. Ez tovább élte azt az általános kérdést, hogy miképpen bánjanak a biztonságos országokból érkező üldözött csoportokkal, amelyek korlátozott időre beutazhattak olyan EU-s országokba, mint Franciaország vagy Nagy-Britannia.

A roma csoportoktól való félelem jól tükrözi az EU-n belüli szegény, iskolázatlan menekültekkel kapcsolatos ellenérzéseket. Az EU elveszíti a népesedési súlyát a világon belül, és ezt sokan a bevándorlással kapcsolatos ösztönzésnek értelmezik. A fent leírt eset összhangban van a történetileg kialakult biopolitikai megfontolásokkal, melyek alapján a fő probléma a bevándorlók „minősége”. Attól tartanak ugyanis ezek a szereplők, hogy a roma családok kevésbé képesek beilleszkedni, ezért a bevándorlási hatóságok mindent megtesznek, hogy megállítsák őket, mielőtt belépnének az adott országba.

Ez az aggodalom azokat a brit határőröket is hatalmába kerítette, akiket a Prágából Londonba tartó utasok ellenőrzésére vezényeltek a prágai repülőtérre. A fő szempont itt a bőrszín volt; egy roma újságíró nem engedtek felszállni ugyanarra a gépre, amelyre a pontosan megegyező úticéllal és anyagi helyzettel bíró fehér újságíró kollégája minden további nélkül felszállhatott, ahogyan erről akkor a Népszabadság (2001b) 2001. július 27-i száma is tudósított. A JID esetében feltételezhetjük tehát, hogy valójában attól tartottak, a menedékkérők iránt tanúsított pozitív hozzáállás hivatlan politikai menekültek hullámát indíthatja el.

Az alacsonyan képzett emigránsok asszociációja mellett a vizsgálódás jól illeszkedik egyfajta orientalista mitológiába, amelyben a „keleti” elemek a „Nyugattal” vagy közép-európai országokkal szemben lépnek szövetségre. Érdekes megfigyelni, hogy a történet minden említett elemét „orientálisként” dekódolhatjuk: oroszok, (közel-keleti) zsidók, romák. Az állítólagos izraeli kapcsolat jó példája a 19. századi orientalizmusnak, amely ugyanúgy tekintett a közel-keleti zsidókra, mint az arabokra, szemitáknak tekintve őket (Said 1978: 140–48, 232–35). Ez ugyanakkor a nácik által létrehozott ellenségképre is emlékeztet, nevezetesen a fő ellenségek a zsidók, az (orosz) kommunisták, valamint a romák.

A francia kapcsolat is sokatmondó. Az állítás, mely szerint az egész művelet Magyarország EU-tagságának aláásását célozta, részben igaz lehet. De a szereplőket minden valószínűség szerint nem az orosz titkosszolgálat mozgatta, hanem a francia baloldal állhat a háttérben. Az olcsó munkaerővel, valamint a vad és extrém liberális kapitalizmust pártoló országokkal szembeni félelem az EU-n belüli legtöbb baloldali pártot szélsőségesen gyanakvóvá teszi a keleti „barbárokkal” szemben, akiket az európai jobboldal potenciálisan egyfajta trójai falóként használhat fel.

A magyar reakció szintén rávilágít néhány, a Kelet–Nyugat-lejtővel kapcsolatos fontos diszkurzív mechanizmusra (Bíró 2001). Mindenekelőtt hatásosnak bizonyult a jobboldali magyar sajtó romaellenes propagandája, mert jogellenes határátlépőként tudta megjeleníteni az érintett roma családokat, akik olyan régióba („Nyugatra”) mentek, ahova az egész ország vágyott civilizációs értelemben. Továbbá ez a „felelőtlen” cselekvés, illetve a Magyarországgal szemben folyamatosan hangoztatott vádak rasszista attitűdöket hozott felszínre. A romákat tehát az európaizálást veszélyeztető csoportnak állították be, akik vélhetően túlságosan „keletiek” voltak ahhoz, hogy részt vegyenek a folyamatban. Ez a keretezés kitűnően megjelenik a zámolyi roma családokkal kapcsolatos korabeli viccben is: „*A cigányok hazatértek. Miért is? Mert ott kaptak munkavállalási engedélyt*”. A vicc feltárja a „Nyugatról” alkotott normatív képet, mely szerint ott mindenkinek dolgoznia kell. Mivel a romák erre nem képesek és csak pénzért akarnak szerezni, haza kell jönniük, hogy ne vegyék el a nyugati munkát a „fehér” magyarok elől.

A „Nyugatról” alkotott normatív kép a romák reakcióiban is megjelenik, akik szerint a „Nyugat” megadja nekik a Magyarországon tőlük megtagadott méltóságot. Ezt a nézetet a magyar liberális értelmiség is osztotta, akik először a magyar kormányt vádolták az egész ügy miatt, azt állítva, hogy Nagy-Britanniában tett látogatása során Demeter Ervin nemzetbiztonsági miniszter eszközölte ki a cikk publikálását. Pontosabban úgy érveltek, hogy az ostoba vádaskodások nem jöhettek a „normális” „Nyugatról”. Ezt követően mintegy 30 vezető értelmiségi levelet írt a francia kormánynak (és nem az illetékes hatóságnak, az OFPRA-nak), amelyben köszönetet mondtak az emberi jogok alapvető értékeinek betartásáért, egyúttal a magyar kormányt is megvádolták azzal, hogy veszélyeztetik az ország EU-csatlakozását, mivel nem tesznek eleget a magyarországi roma kisebbségért. A „Nyugat”

idealizálása olyannyira egyértelmű volt, hogy a levelet aláíró egyik értelmiségi visszavonta a támogatását, és később publikált egy kiváló elemzést a történetekről (Tamás 2001). Fontos még megemlíteni, hogy a nacionalista magyar kormány az események háttérében helyi politikai erők ármánykodását látta, ezért azzal vádolta a liberálisokat és a szocialistákat, hogy ők állnak a romák mögött.

Míg a főnti reakciókból jól látszik, hogy a „Nyugat” valamiféle tiszta ideálként tételeződik, amelyet a „Keletnek” követnie kell, az akkori kormány reakciói, valamint a *JID* naivan ismételt vádaskodásai a Kelet–Nyugat-lejtő egy alsóbb pontjára képzel szereplő perspektíváiról árulkodnak. Mindenekelőtt egyfajta „kisebrendűségi érzés” tanúi lehetünk, mely folyamatosan bűnbakokat keres a „Nyugathoz” és intézményeihez való feszültségekkel teli csatlakozási folyamat során. Magyarország ebből a nézőpontból mélyen „európainak” tűnik fel, vagy jobban mondva, az „elrabolt Nyugat” pozícióját veszik fel az adott beszélők úgy érvelve, hogy Közép-Európa történetileg „nyugati” volt, csak a (kommunista vagy orosz) „keletiek” rabul ejtették. Ezen történeti meghatározottság miatt csak „idegen erők” mozdíthatták el az őt megillető civilizációs helyről (Kundera 1984). E kis „európai” nemzet tehát újfent titkosszolgálatok, kommunisták és zsidók machinációinak áldozatává válik. Ez az értelmezés egy olyan alacsonyabb rendű pozícióból fogalmazódik meg, amely az európai fehér rasszizmus révén próbál feljebb jutni a civilizációs lejtőn, miközben nyugati szereplők éppen ezt a rasszizmust használják – paradox módon – az Európai Unióba igyekvő kelet-európai országok ellen.

Ezen a szintén a Kelet-Nyugat lejtőben gondolkozó nacionalizmus szemben áll a „nyugatias” kelet-európai liberális értelmiség nézőpontjával, amely, ahogy a fejezet elején idézett magyar politikus érveiből is látszott, meg szeretne szabadulni a helyi rasszizmus „keleti” hínárjától. Mindent egybevetve a főnti történet a Kelet–Nyugattal összefüggő kirekesztések számos típusát fölfedi: a roma polgárok magyarok általi kirekesztését; a magyar kormány liberálisokkal szembeni kirekesztését, oroszok és zsidók kirekesztését; a brit titkosszolgálatok és a bevándorlási hivatalnokok kelet-európai romákat és általában a kelet-európaiakat, kommunistákat és „Keletről” jövőket érintő kirekesztését; valamint a francia baloldal kelet-európaiakat érintő kirekesztését. A hínár apró levelei pedig csak a Kelet–Nyugat lejtő diszkurzív hálójában állnak össze jelentéssel bíró egésszé. Ez a diszkurzív keretrendszer újra és újra a biopolitikai rasszizmust hívja életre, és éppen ezért nem lehet elválasztani a kelet-európai különbözőség kérdéskörétől. Olyan komplex hálóról, egyfajta episztemológiai mocsárról van szó, amely mindent és mindenkit elnyel. Láthatóvá teszi a „keleti bővítéssel” vagy „nyugatosodással” kapcsolatos hatalmi mechanizmusok működését, amelyek önmagukban fellelősek a keleti rasszizmus megerősödéséért. Ebben a francia bohózatban minden szerepet felcseréltek, az igazi bűnöket pedig elfedik a hamis vádaskodások körforgásában. A romák egyik előítéletes országot hagyják el a másikért, hogy felhívják a figyelmet problémájukra. A „nyugati” rasszizmust a „keleti” antirasszisták – akik az emberi jogok védelmezőiként „Európa” képviselőinek támogató levelet írnak – nem látják annak, ami. A „nyugati” típusú rasszizmust többen felkínálják a „keleti” nacionalistáknak, akik a vélt megaláztatás és saját „ösztonaik” eredményeképpen boldogan élnek a lehetőséggel – hogy aztán később a „keleties” nacionalizmusokért büntessék őket ugyanazon nyugati szereplők, akik erre bíztatták őket önös érdekektől vezérelve. Semmi sem egyértelmű és minden rejtve van. Csak az áldozatok arca látszik tisztán.

Fordította Havas Ádám és Kőszeghy László

Hivatkozott irodalom

- Bíró Zoltán Sz. (2001): Moszkvától Zámolyig. *Népszabadság* (2001. március 4.).
- Böröcz József (2005): Goodness is Elsewhere: The Rule of European Difference. *Comparative Studies in Society and History* 48(1): 110–138.
- Jane's Intelligence Digest (2001a): *The New Russian Offensive*. Interneten: www.janes.com/security/regional_security/news/jid/jid010226_1_n.shtml – 37k. (Letöltve: 2001. augusztus 30.)
- Jane's Intelligence Digest (2001b): *Questions in Budapest – Jane's Security News*. Interneten: www.janes.com/security/regional_security/news/jid/jid010309_1_n.shtml. (Letöltve: 2001. augusztus 30.)
- Jane's Intelligence Digest (2001c): *Questions in Budapest – Jane's Security News*. Interneten: www.janes.com/security/regional_security/news/jid/jid010309_1_n.shtml. (Letöltve: 2001. augusztus 30.)
- Népszabadság (2001a): *Ki szervezi a romák kitelepülését? A prágai kormány egy müncheni központot sejt a háttérben* (2001. augusztus 14.).
- Népszabadság (2001b): *Nem engedték utazni a roma újságírót* (2001. július 27.).
- Krasznai József (2000): Valamit megmozdítok velem. *Amaro Drom* (2000. október 3–7.).
- Melegh Attila szerk. (2001a): Szürke zónák. Összehasonlított regionális másságok. *Replika* (43–44): 19–192.
- Melegh Attila szerk. (2001b): Válság vagy átmenet? Régiók és népesedés. *Regio* (1): 111–212.
- Kundera, Milan (1984): *The Tragedy of Central Europe*. *The New York Review of Books* (1984. április 26.).
- Said, Edward (1978): *Orientalism*. New York: Vintage.
- Szent-Iványi István (2001): Jogodban áll gyűlölni. *Népszabadság* 59(192), 10 (2001. augusztus 17.).
- Tamás Gáspár Miklós (2001): A botrány botránya. *Népszabadság* (2001. március 29.).

Melegh Attila

Szociológus, egyetemi docens, Kommunikáció és Szociológia Intézet, Budapesti Corvinus Egyetem, KSH Népeségtudományi Intézet (Budapest)

VAGYON ÉS VAGYONOSODÁS

Jean-Yves Grenier

Erkölcsei norma és politikai gazdaságtan (13–21. század)

Szemethy Tamás

A 18. századi új elit vagyoni helyzete

Papp Viktor

Jómódúak és nincstelenek? Az ügyvédség vagyoni differenciálódása a dualizmus kori Budapesten

Pelles Márton

Az innovatív haditechnológiára alapozott meggazdagodás és politikai befolyásszerzés: Robert Whitehead szerepe a fiumei torpedógyártás világsikerében (1823–1923)

Baráth Katalin

Gegenpressing. Az első stadionépítési láz részvénytársaságai: FTC és MTK, 1908–1943

Lakatos Gabriella

Karriercélok és házasság. Női sikernarratívák az 1931 és 1944 között készült magyar játékfilmekben

Juhász Pál

A gazdálkodók boldogulásának mintái a 70-es években és a 90-es évek válsága. Esélyek és kockázatok

Kristóf Luca

Privatizátorok és „nemzeti nagytőkések”. A vagyonos elit megítélése a rendszerváltás utáni Magyarországon

Lengyel György

Oligarchia, klientúra, gazdasági elit. Szakirodalmi tallózás

A KORALL szerkesztőségének elérhetőségei

www.korall.org

terjesztes@korall.org és korall@korall.org

1113 Budapest, Valkói u. 9.

Előfizetési szándékát kérjük, jelezze a szerkesztőségénél, és valamennyi idejű munkát postázzuk Önnek. Az éves előfizetés ára 4500, egy szám ára 1250 Ft.

Soron következő 2020 évi tematikus számunk